

Arkeologisk förundersökning 2013

Ybes 1, Ystad

UPPFÖRANDE AV GARAGE

RAÄ Ystad 50:1, Ystads stad i Ystads kommun
Skåne län

österlen
arkeologi

Österlenarkeologi
Rapport 2013:13

Lars Jönsson

Arkeologisk förundersökning 2013

Ybes 1, Ystad

UPPFÖRANDE AV GARAGE

RAÄ Ystad 50:1, Ystads stad i Ystads kommun
Skåne län

Österlenarkeologi

Lars Jönsson

Bellevuevägen 13A

271 32 Ystad

Tel: 070-306 36 04

E-post: info@osterlenarkeologi.se

Webb: www.osterlenarkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2013

Ybes 1, Ystad

Uppförande av garage

RAÅ Ystad 50:1, Ystads stad i Ystads kommun

Skåne län

Österlenarkeologi

Rapport 2013:13

Författare: Lars Jönsson

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schaktning för garage inom fastigheten Ybes 1. Foto mot sydväst. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

© Österlenarkeologi 2013

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Läge och topografi	5
Syfte och metod	5
Historik	6
Tidigare undersökningar i närområdet	6
Undersökningsresultat	8
Tolkning	9
Utvärdering	9
Projektorganisation och kvalitetssäkring	9
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Skåne med platsen för Ystad markerad med en röd prick. På kartan framgår även den gamla häradindelningen.

Figur 2. Ystad med platsen för undersökningen inom fastigheten Ybes 1 markerad med en pil.

Sammanfattning

I samband med uppförandet av ett garage på betongplatta inom fastigheten Ybes 1 i Ystad, har Österlenarkeologi utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktkontroll. Arbetena skedde i den södra delen av Ystads medeltida bebyggelseområde, registrerat som fornlämning 50:1.

Totalt undersöktes en yta av 54 kvm. De övre 0,5 meterna utgjordes av ett modernt matjordslager. Under detta, och ned till botten av schaktet, fanns ytterligare ett matjordsliknande lager. Detta hade enstaka inslag av tegelkross, kalkbruk, djurben samt enstaka skärvor yngre rödgods. I den sydvästra delen av området, ca 0,9 meter under dagens marknivå, fanns en minst ca 2,75 x 3,0 meter stor "bassäng" av kalkbruk eller möjligtvis porös äldre betong. Gropen fortsatte in i den södra och västra schaktväggen. "Bassängen", eller gropen var ca 0,3 meter djup och innehöll bl.a. modernt järnskrot. Det är oklart vilken funktion bassängen eller gropen haft, men det mesta tyder på att den är av relativt modernt datum. Möjligtvis har den använts som en kalkberedningsgrop i samband med byggnationen av den äldre bebyggelsen på fastigheten. De äldsta husen inom fastigheten Ybes är uppförda 1881-1920 (Tesch 1983, s. 52, karta 8).

Inga andra arkeologiska iakttagelser gjordes i schaktet.

Inledning

Med anledning av uppförandet av ett garage på betongplatta inom fastigheten Ybes 1 i Ystads stad, Ystads kommun, utförde Österlenarkeologi en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Fastigheten är belägen i de sydvästra delarna av Ystads medeltida bebyggelseområde, registrerat som fornlämning 50:1 i Ystad.

Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län (länsstyrelsens dnr. 431-18197-2013).

Läge och topografi

Ystad ligger vid Skånes sydkust i den stora bukten mellan Smyge och Kåseberga. Den s.k. sydostmoränen, i huvudsak en kalkrik moränlera, dominerar backlandskapet nordväst och norr om staden (Tesch 1983, s. 6).

Syfte och metod

Då den arkeologiska förundersökningen skedde i form av en schaktkontroll hade inga vetenskapliga frågeställningar formulerats inför undersökningen. Men eftersom schaktningen skulle genomföras inom Ystads medeltida bebyggelseområde (RAÄ Ystad 50:1), var det viktigt att vara observant på om arkeologiska lämningar kom att beröras. Inom fornlämningsområdet finns medeltida kulturlager, bebyggelselämningar, kyrkor och kyrkogårdar bevarade. Det var även betydelsefullt att få kunskap om de arkeologiska lämningarnas bevarandegrad, karaktär, utbredning och datering.

Schaktningen utfördes med hjälp av en traktorgrävare.

Historik

Som ort nämns Ystad första gången i skrift 1244. Franciskanerklostrets grundläggning år 1258 eller 1267 talar för att en stad funnits på platsen vid 1200-talets mitt. Stadens ursprung kan sökas i ett av kronan kontrollerat fiskeläge vid åmynningen och i skydd av ett rev.

Det ökade handelsutbytet med de tyska hansestäderna omkring 1225–1250 anses vara en viktig utgångspunkt för anläggandet av köpstäder som t.ex. Ystad.

Mariakyrkan påbörjades i början av 1200-talet. Öster om kyrkan uppkom ett regelbundet planerat torg, Stortorget, som kan ha föregåtts av en långsmal marknadsplats söder om kyrka. Ystads medeltida rådhus låg vid Stortorget, mellan torg och kyrka. Rådhuset brann ner, tillsammans med en stor del av stadens arkivalier, år 1569. Det återuppbyggdes strax därefter, bl.a. med byggnadsmaterial från S:t Nicolai kyrka (Tesch 1983, s. 10ff).

Under medeltiden fungerade torget som en slags arena där borgerskapet kunde exponera sin relativa självständighet genom att visuellt lyfta fram dess förnämsta uttryck: rådhuset. De medeltida rådhusen låg ofta i ett läge mellan stadskyrkan och torget, vilket gav dem visuellt företräde. På så sätt kunde borgerskapet ta initiativet i kampen om stadsrummets betydelse (Larsson & Anglert 2008, s. 92f).

Mellan kyrkan/torget och stranden låg de tyska köpmännens område (fit) och kompanihus. Under medeltiden fanns ytterligare en kyrka, S:t Nicolai, som kan ha varit församlingskyrka öster om ån. Under medeltiden tillkom även flera kyrkliga institutioner. Utanför Österport låg ett spetälskehospital och något längre bort fanns en vallgravsförsedd borg. Vilken roll borgen haft för staden är oklart, men möjligtvis skall den ses mot bakgrund av kungamaktens intresse för stadens utveckling (Tesch 1983, s. 10f; Larsson & Anglert 2008).

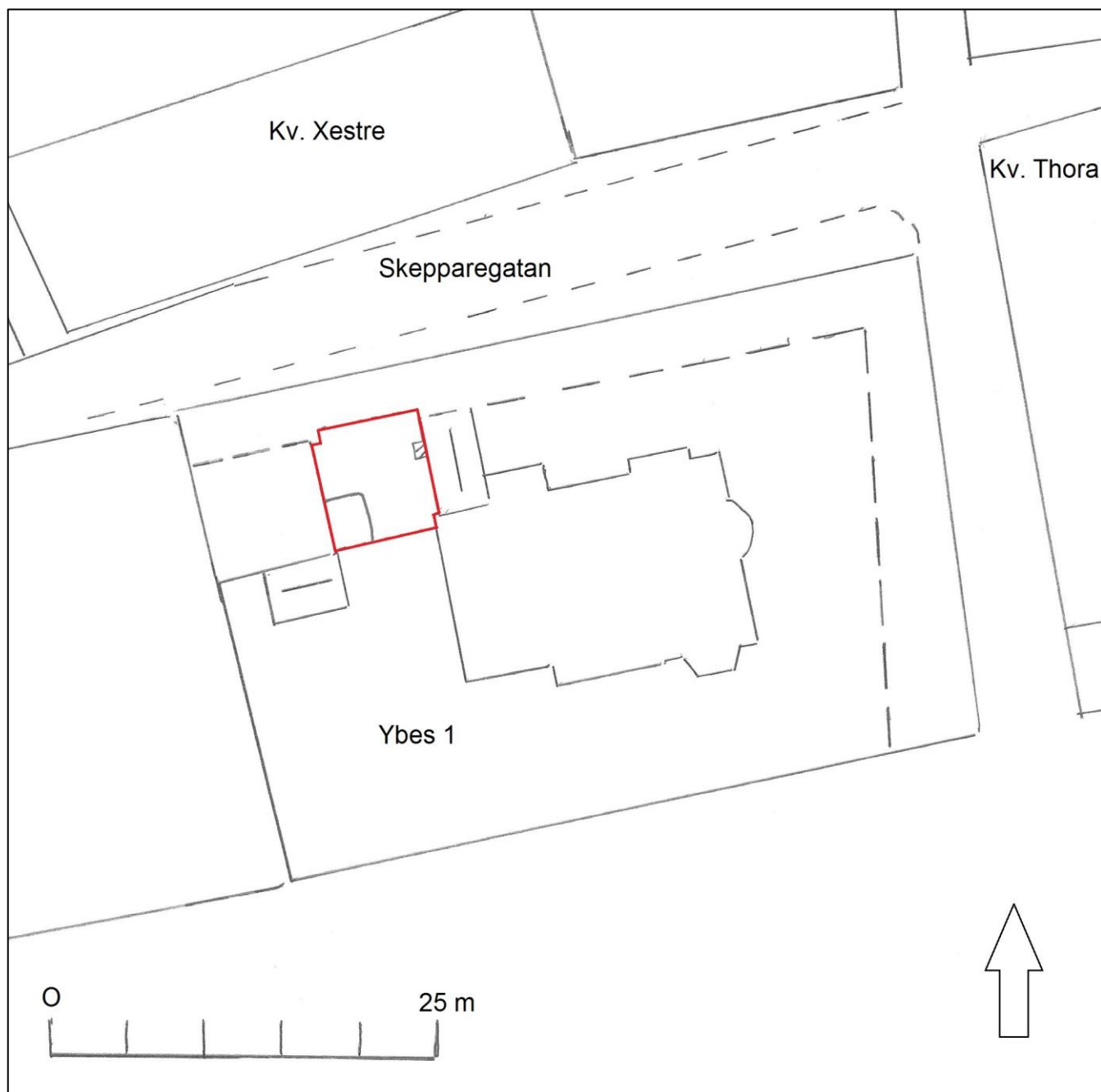
Fastigheten Ybes 1

Den äldsta idag stående byggnaden på fastigheten Ybes 1 är uppförd 1893 ([http://www.ystad.se/ystadweb.nsf/wwwpages/F38E30ADC7E5A2F0C1257B2000398744/\\$File/Kv_%20Ybes.pdf](http://www.ystad.se/ystadweb.nsf/wwwpages/F38E30ADC7E5A2F0C1257B2000398744/$File/Kv_%20Ybes.pdf)).

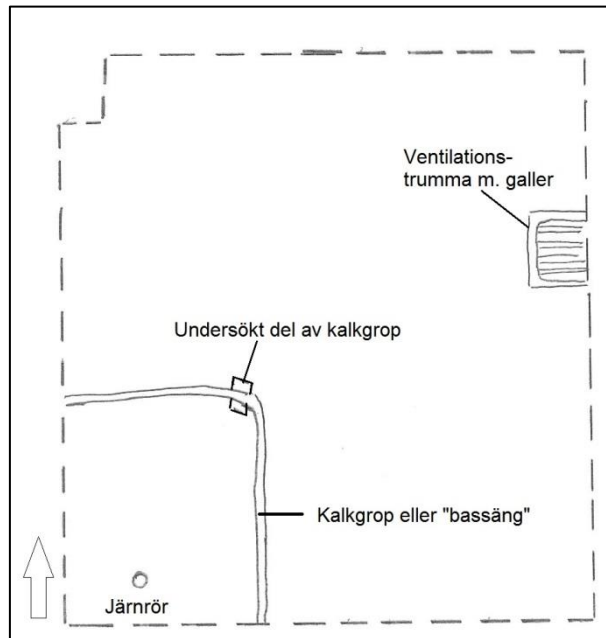
Tidigare undersökningar i närområdet

Inga arkeologiska undersökningar har skett i närområdet

Figur 3. Fastigheten Ybes 1 i Ystad. Undersökningsområdet är markerat med en heldragen röd linje. I det sydvästra hörnet av UO fanns en kalkgrop eller "bassäng". Skala 1: 400.

Figur 4. Schaktet i fastigheten Ybes 1 i Ystad. Skala 1:100.

Undersökningsresultat

Med anledning av uppförandet av ett garage på betongplatta inom fastigheten Ybes 1 utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktkontroll.

Inom området grävdes ett ca 7,7 x 7,0 meter stort schakt. Den totala ytan för urschaktningen för garagebygget blev således 54 m², med en variation av schaktdjupet på 0,90–1,10 meter. De övre 0,5 meterna utgjordes av ett påfört modernt matjordslager. Under detta, och ned till botten av schaktet, fanns ett matjordslignande ”kulturlager”. Detta hade enstaka inslag av tegelkross, kalkbruk och djurben samt några keramikskärvor av godstypen yngre rödgods. Dessa kan dateras till 1800-1900-tal. Keramikskärvorna tillvaratogs inte. I botten av schaktet fanns ett något ljusare humöst lager.

I den sydvästra delen av området, ca 0,9 meter under dagens marknivå, fanns en minst ca 2,75 x 3,0 meter stor "bassäng" alternativt grop av kalkbruk, eller möjligtvis porös äldre betong. Gropen fortsatte in i den södra och västra schaktväggen. "Bassängen", eller gropen var ca 0,25–0,30 meter djup och innehöll bl.a. modernt järnskrot. Det förmodade kalkbruket var ca 0,08 meter tjockt i den norra kanten. I det sydvästra hörnet av schaktet fanns ett modernt järnrör som stack upp ur marken. Möjligtvis har kalkbassängen eller gropen ett samband med järnröret. Gropen finns kvar under betongplattan till det nybyggda garaget.

I övrigt gjordes inga andra arkeologiska iakttagelser i schaktet.

Figur 5. Det nordöstra hörnet av en kalkbassäng eller grop inom fastigheten Ybes 1 i Ystad. På bilden skymtar botten av grop. Foto mot väster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Figur 6. Den östra och norra kanten av en kalkbassäng eller grop inom fastigheten Ybes 1 i Ystad. I det sydvästra hörnet av schaktet fanns ett uppstickande järnrör. Foto mot nordväst. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

TOLKNING

Det är oklart vilken funktion kalkbassängen eller gropen haft, men det mesta tyder på att den kan dateras till 1800-1900-tal. Möjligtvis har den använts som en kalkberedningsgrop i samband med byggnationen av den äldre bebyggelsen på fastigheten. Den äldsta idag stående byggnaden på fastigheten Ybes 1 är en grosshandlarvilla, uppförd år 1893.

Utvärdering

Mycket tyder på att när fastigheten togs i anspråk för bebyggelse i modern tid, så fylldes området upp med matjord. Den ursprungliga undergrunden, sannolikt sand, ligger således djupare än 1,10 meter under dagens marknivå.

Trots att inga arkeologiska lämningar äldre än 1800-1900-tal påträffades i samband med schaktkontrollen inom fastigheten Ybes 1, bör den södra delen av Ystads medeltida bebyggelseområde även fortsättningsvis stå under antikvarisk kontroll.

Projektorganisation och kvalitetssäkring

Den arkeologiska förundersökningen vid fastigheten Ybes 1 i Ystad bedrevs av Österlenarkeologi med Lars Jönsson som ansvarig.

Lars Jönsson var projektledare och ansvarade för projektets genomförande och vetenskapliga kvalitet, samt kontakter med Länsstyrelse och uppdragsgivare. Han ansvarade även för rapportarbetet.

Referenser

Litteratur

Larsson, S. & Anglert, M. 2008. *Ystadiana 2008*. Makten och heligheten. Skånska städer. Ystads fornminnesförening. Ystad.

Tesch, S. 1983. *Ystad I*. Medeltidsstaden 44. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Stockholm.

Internet

[http://www.ystad.se/ystadweb.nsf/wwwpages/F38E30ADC7E5A2F0C1257B2000398744/\\$File/Kv_%20Ybes.pdf](http://www.ystad.se/ystadweb.nsf/wwwpages/F38E30ADC7E5A2F0C1257B2000398744/$File/Kv_%20Ybes.pdf)

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-18197-2013
Österlenarkeologis diarienummer 130013
Arkivnummer 130013

Län ..... Skåne
Kommun ..... Ystad
Socken/stad ..... Ystad
Fastighet ..... Ybes 1
RAÄ-nummer ..... Ystad 50:1

Ekonomiska kartans blad 1D9e
Koordinatsystem ..... Sweref 99 TM
N koordinat 6143029
E koordinat 425003
M ö.h. 4-5

Fältarbetsdag 2013-09-09-2013-09-10
Antal arbetsdagar 2
Antal arkeologtimmar 5

Exploateringsyta ..... 54 kvm
Undersökt yta ..... 54 kvm

Platschef ..... Lars Jönsson
Personal ..... Lars Jönsson
Uppdragsgivare ..... Ingemar Andersson

Tidigare undersökningar .....

LUHMnr: .....

Fynd: .....

Dokumentationsmaterial: . 1 fältritning i A3, minnesanteckningar samt digitala foton

Kostnader, arkeologi

Fältarbete: ..... 3 250 kr

Rapport: ..... 3 900 kr

Tryck av rapport: ..... 800 kr

Körersättning..... 99,90

Österlenarkeologi

Rapporter 2013

1. Stora Köpinge kyrkogård. Dagvattenledningar runt kyrkan. FU år 2012. Lars Jönsson
2. Simrishamn. Fjärrvärmeledningar i Hamngatan, Skansgatan och Skepparegatan. FU år 2012. Lars Jönsson
3. Köpinge 15:29 m.fl. Spilltryck- och vattenledningar. FU år 2013. Lars Jönsson
4. Backen 1:51. Vik-boplatsen. FU år 2013. Lars Jönsson
5. Backen 1:52, Vik. FU år 2013. Lars Jönsson
6. Gamla Staden 2:3, Ystad. Uppförande av sophus. FU år 2013. Lars Jönsson
7. Vollsjö 31:178, Vollsjö gård. Anläggande av trapphus. FU år 2013. Lars Jönsson
8. Kyrkan 2, Skurups kyrka. Markarbeten i kyrkan. FU år 2013. Lars Jönsson
9. Ingelstad 10:23 m.fl. VA-utbyggnad. AU år 2013. Lars Jönsson
10. Brunnskatan och Östergatan, Simrishamn. Nedläggning av vattenledning. FU år 2013. Lars Jönsson
11. Slimminge 69:1, Slimminge kyrkogård. VA- och bårhusutbyggnad samt dragning av elkabel. FU år 2013. Lars Jönsson
12. Herden 4, Simrishamn. Byggnation av nätstation och ledningsförläggning. FU år 2013. Lars Jönsson
13. Ybes 1, Ystad. Uppförande av garage. FU år 2013. Lars Jönsson